

УДК 321(447)

DOI: 10.17721/2413-7065.3(92).2024.312865

ТРАНСФОРМАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ

Ганна БОГДАНОВИЧ

orcid.org/0009-0007-4416-687X

провідний фахівець НДІ українознавства

КНУ імені Тараса Шевченка

email: bogdanovychanna@gmail.com

Анотація. Аналізується феномен української ідентичності в період становлення української незалежності та її трансформація в умовах війни. Виявлено, що після повномасштабного російського вторгнення відбулося формування нової суспільно-політичної реальності України, коли максимального сплеску досягла консолідація українців навколо належності до єдиної української нації та боротьби за незалежність і демократичні цінності.

Ключові слова: Україна, українська національна ідентичність, українська політична нація, трансформація, російсько-українська війна.

Постановка проблеми. Російське повномасштабне вторгнення 2022 року стало поворотним пунктом в історії сучасної України, запустивши процес масштабних внутрішніх трансформацій в українському соціумі – посилення української самоідентифікації, консолідації українського суспільства, відродження національної гідності, деколонізації свідомості, активізації євроінтеграційних процесів, суттєвих змін масової цивілізаційної зорієнтованості у переважній більшості населення України. Дослідження особливостей трансформації національно-громадянської ідентичності українського суспільства в умовах повномасштабної війни набуває сьогодні актуальності з огляду на необхідність розуміння процесів консолідації та зміцнення національної свідомості в умовах зовнішньої агресії, а також виявлення нових вимірів формування політичної нації під впливом сучасних викликів.

Ця праця виконується в рамках реалізації науково-дослідної роботи

«Формування нової української політичної нації: екзистенційні виклики війни, глобальна проукраїнська консолідація, інтенсифікація євроінтеграційних процесів» (2023–2024 рр.) (номер державної реєстрації проекту: 0123U100535).

Аналіз досліджень та публікацій. Проблематика становлення політичної української нації стала об'єктом пильної уваги науковців, починаючи з часів проголошення незалежності України. У цей період з'явилися праці, присвячені конструюванню української національної ідентичності, М. Степико [17], Л. Нагорної [15], пошуку національної ідеї – П. Кононенка [9]. Нового виміру тематика української ідентичності набула після окупації Криму, військових дій на сході України. Теоретичні та прикладні аспекти трансформації української ідентичності в умовах гібридної війни висвітлені в працях Я. Верменич [5], М. Рябчука [21], В. Крисаченка [12; 13] та ін. Різні аспекти проблематики колективних ідентичностей українського суспільства в умовах російсько-української війни розглянуто

© Богданович Г.

в роботах українських вчених Т. Бевз [2], С. Бойко [4], Є. Головахи, С. Дембіцького [25], В. Коцура [11], Н. Хазратової [27], А. Яблуновського [28] та ін.

Соціологічні опитування, проведені після анексії Криму та окупації території на сході України, фіксують зміцнення української ідентичності порівняно з першими десятиріччями незалежності України [3]. Суттєвої трансформації українська ідентичність зазнала внаслідок повномасштабного втручання. Соціологічні дослідження засвідчили зміни в самоідентифікації українців: значно зріс рівень національної свідомості, патріотизму та прихильності до незалежності України, її прозахідного вектора розвитку [6].

Метою нашої статті є аналіз трансформації колективних ідентичностей українців (національної, громадянської), пріоритетів і цінностей, що панують в українському суспільстві в реаліях повномасштабної війни та є чинниками формування консолідованої політичної нації.

Виклад основного матеріалу. Історико-політичні події останнього десятиріччя, пов'язані з військовою агресією РФ проти України, зміна зовнішньополітичного курсу розвитку держави, соціально-культурні перетворення стали каталізаторами суттєвих якісних змін в українському суспільстві, зокрема у питаннях національної самоідентифікації.

Національна ідентичність є багатовимірною конструкцією – культурно-антропологічним, історичним, соціологічним, психологічним, політико-ідеологічним феноменом, що складається з багатьох взаємопов'язаних компонентів – етнічних, культурних, територіальних, економічних та

політико-юридичних [16; 17; 21; 22]. М. Рябчук відзначає, що ідентичність полягає не в сильному/слабшому самоототожненні зі своєю нацією, а саме в усвідомленні, чим ця нація є – ототожненні себе з символами, цінностями, культурою, історією, а до певної міри і з іншими державними й правовими інституціями, політичними й економічними інтересами національної єдності [21, с. 80].

Дослідники виділяють різновиди колективних (соціальних) ідентичностей – етнічна, національна, громадянська, релігійна, регіональна, соціокультурна, мовна, територіальна, цивілізаційна, політична, історична та ін. У час всеохоплюючого розвитку Інтернету та соціальних мереж актуальним є феномен цифрової ідентичності. Становлення колективної ідентичності є результатом соціальної взаємодії всередині спільноти, основою формування є спільна колективна пам'ять, історія, символи, цінності, мова, культура.

Національна ідентичність є одним із підвидів колективної (соціальної) ідентичності, яка визначається ототожненням з певною нацією або спільнотою громадян певної країни. Якщо етнічна ідентичність ґрунтується переважно на генетичному корінні (етнічному походженні) нації, є сталою і не залежить від вибору особи та не може змінюватися під впливом обставин, то національна ідентичність передбачає процес національного самоусвідомлення, відчуття належності людини до певної національної спільноти через сукупність емоційних, культурних, історичних та соціальних зв'язків, суб'єктивна, мінлива залежно від цілого комплексу ознак. Феномен національної ідентичності не залежить

від етнічного походження, швидше – це результат свідомого вибору особи, може формуватися та змінюватися протягом життя індивіда під впливом історичних, політичних, економічних, соціокультурних чинників. Динаміку розвитку національної ідентичності пов'язують зі становленням громадянського суспільства і громадянської ідентичності [1; 19; 27].

Громадянська ідентичність базується насамперед на громадянстві, конституційних правах і обов'язках особи, незалежно від етнічного коріння та національного походження, передбачає самоототожнення з громадянами, правилами і законами держави, в якій особа проживає. Прояви громадянської активності та самоорганізації є основою мобілізації сучасних армій. Громадянська ідентичність може бути свідомо обраною людиною і навіть у разі зміни країни проживання поступово трансформуватися під реалії іншої держави.

Українську національну ідентичність ми розуміємо як складне багатовимірне поняття, яке охоплює усвідомлення належності до української нації, ототожнення з її історією, культурою, мовою, історичною пам'яттю, символами, цінностями, державницькими та політико-економічними інтересами. Природа національної ідентичності не залежить від етнічного коріння нації, а більше спирається на етнокультурне, інституційне, політичне підґрунтя. Національна ідентичність є утворенням, що «пробуджує патріотизм і готовність захищати кордони держави» [27, с. 119]. В. Крисаченко визначає виміри української ідентичності: просторовий (територіальний); антропологічний; діяльнісний; суспільний; культурний; політичний [13, с. 10].

Відповідно до закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», що набув чинності з 1 січня 2023 року [8], українська національна ідентичність визначається як «стійке усвідомлення особою належності до української нації як самобутньої спільноти, об'єднаної назвою, символами, географічним та етносоціальним походженням, історичною пам'яттю, комплексом духовно-культурних цінностей, зокрема українською мовою і народними традиціями». Українська громадянська ідентичність визначається законом як «стійке усвідомлення громадянином України, закордонним українцем свого політико-правового зв'язку з Україною, українським народом та громадянським суспільством». Консолідуючими чинниками утвердження української національної та громадянської ідентичності, згідно із законом, є суспільно-державні (національні) цінності:

- 1) соборність – єдність, неподільність усіх територій України, духовна єдність українців;
- 2) самобутність українського народу (національна ідентичність, неповторність, оригінальність) визначається його історією, культурою, традиціями та українською мовою;
- 3) воля – здатність, намір, кероване намагання, прагнення досягти мети;
- 4) гідність – відстоювання своїх духовно-моральних і державницьких позицій, усвідомлення власної ваги та громадянського обов'язку у міжнародному співтоваристві.

Процес становлення української національної ідентичності довготривалий, непростий, пов'язаний з багатовіковим

періодом бездержавності, тривалим процесом розірваності українських територій під гнітом потужних імперій та мовно-культурною асиміляцією українського населення. Російська імперія протягом століть проводила чітку політику пригнічення української ідентичності та русифікації українських земель. Ця політика була спрямована на знищення унікальної української культури, мови, історії та самосвідомості з метою інтеграції українських земель в імперський простір та формування так званої «малоросійської ідентичності» з відповідним комплексом меншовартості українців перед «великоросами». З втратою української державності та загарбанням територій України більшовицькими військами настав майже 70-річний період окупації, пов'язаний з інтеграцією України до складу СРСР. Масовий терор, жорсткі репресивні заходи, знищення українських культурних еліт, духовенства, руйнація традиційного сільського господарства та придушення приватного підприємництва тих часів, масові голодомори, залякування були одними із ключових інструментів, які використовувала радянська влада для утвердження свого тоталітарного режиму та ліквідації української національної ідентичності. Після Другої світової війни та катастрофічних втрат, коли загинули мільйони українців, руйнівна політика радянського режиму з пригнічення національної самосвідомості була спрямована на переслідування та заслання українців до Сибіру, колективну депортацію кримських татар та масове переселення етнічних росіян на українські території, репресивні заходи проти дисидентства, викорінення політики історичної пам'яті, розмивання української ідентичності,

застосування тотальної політики русифікації, нав'язування більшовицько-комуністичної ідеології, міфів, символів, наративів, культури і способу життя. Цей період можна охарактеризувати як цілеспрямовану політику формування радянської ідентичності, коли значна частина етнічного українського населення втратила зв'язок зі своїми національними традиціями, символами, мовою, історичною пам'яттю роду.

Всупереч репресіям та переслідуванням, насильницькій політиці радянзації повністю знищити українську ідентичність не вдалося. Творча інтелігенція, інтелектуальні еліти, культурні діячі, представники етнічної української діаспори, активні учасники руху за незалежність України відігравали важливу роль у боротьбі за збереження національної ідентичності, мови і культури, формували громадську думку та впливали на політичні процеси, у тому числі, які безпосередньо привели до остаточного падіння комуністичної системи і здобуття Україною віками омріяної незалежності.

З часів відновлення незалежності України у 90-х роках ХХ ст. постало питання конструювання консolidованої громадянської та національної ідентичності, незалежно від етнонаціонального походження громадян, яке б сприяло процесам формування єдиної української політичної нації та позитивно впливало на розвиток суверенної та незалежної держави.

Перші десятиліття незалежності України характеризувались проблемою нечіткої загальнонаціональної ідентичності та розрізненості громадянського суспільства. Це явище було спричинене етнічною різноманітністю населення, регіональною неоднорідністю країни,

суттєвими розбіжностями геополітичних і ціннісних орієнтацій, мовно-культурного простору громадян України, релігійних уподобань, кардинальних відмінностей в оцінці колоніального минулого України та її історичної пам'яті. Навмисна політизація регіональних відмінностей загострювалась спекуляціями проросійських політичних опонентів, які свідомо підсилювали ці відмінності з метою дестабілізувати ситуацію в країні, особливо в період гострого політичного протистояння за владу.

Як зазначає В. Крисаченко, тривалий період пострадянські артефакти продовжували співіснувати з модерними новаціями. Це проявлялось у легальному функціонуванні партій та груп ліворадикального (комуністичного) спрямування у політичній сфері; у соціальній неоднорідності і зростанні бідних та незахищених верств населення; у відсутності послідовності та належної підтримки функціонування української мови як державної, а також у фактичному збереженні системи управління радянського часу (виборне та номіноване центром керівництво), ігноруванні загальнонаціональних пріоритетів та стратегій розвитку [14, с. 55].

Найвиразнішими етапами формування громадянської самосвідомості в Україні були періоди протестної мобілізації у боротьбі за політичні права, демократичні свободи та європейське майбутнє.

Вченими визначені дві важливі стадії розвитку громадянського суспільства у контексті періоду відновлення незалежності України [23, с. 66]:

1) стадія становлення громадянського суспільства у період з кінця 1980-х років до Помаранчевої революції 2004–2005 років;

2) стадія інституціоналізації – від постпомаранчевого періоду до Євромайдану та Революції гідності 2013–2014 років.

С. Дембіцький виокремлює 6 етапів, які Україна пройшла на шляху зміцнення громадянської ідентичності: пострадянська адаптація (1992–2002), перша громадянська мобілізація (2004–2006), політична поляризація (2010), друга громадянська мобілізація (2014), національно-громадянська кристалізація (2018–2019) та національно-громадянська консолідація (2022). Якщо у 2022 році соціолог визначав, що українське суспільство переживає третій етап громадянської мобілізації [6], то у 2023 році припускає, що українське суспільство перебуває на етапі національно-громадянської фрагментації, який характеризується загостренням соціально-політичних розломів, які завжди існували в незалежній Україні, мовного, політичного, релігійного [25, с. 35–37].

У визначених вченими етапах розвитку громадянського суспільства та посилення проукраїнської ідентифікації населення прослідковується важливий аспект – кульмінаційні моменти пов'язані зі спротивом суспільства проти авторитарного прагнення РФ (СРСР) утримувати Україну в зоні свого впливу, чи то Революція на граніті у 1990 р., Майдан 2004–2005 рр., Революція гідності 2013–2014 рр.

Десятиліттями на теренах сучасної України панували декілька типів національно-громадянської ідентичності, які умовно можна означити як проукраїнська, пострадянська, проросійська, проєвропейська, регіональна, релігійна, цивілізаційна, космополітична [1; 16; 18; 21; 27]. Кожна представлена модель ідентичності мала кардинально відмінні

культурні коди, символи, мовні практики, цінності, відношення до історичних подій і постатей і, що важливо, геополітичне бачення вектора розвитку України. Намагання РФ зберегти контроль над Україною як частиною сфери впливу, зусилля, спрямовані на розмивання української ідентичності, посилений політичний, економічний, інформаційно-культурний тиск, русифікація медійного простору України, ностальгія за радянським минулим, багатоетнічний склад населення України (у т. ч. за рахунок етнічних росіян, переселених за радянських часів), російськомовні вподобання переважної більшості населення Південно-Східного регіону та Криму зумовили, окрім української ідентичності, існування проросійської (прорадянської, панросійської імперської) ідентичності громадян України. В прикордонних поліетнічних регіонах, здебільшого в АР Крим, регіональна ідентичність домінувала над національною та громадянською, в крайніх проявах носії агресивної антиукраїнської ідентичності відмовляли Україні в праві на існування.

За роки незалежності України нашому суспільству була притаманна амбівалентність української національної ідентичності, що характеризується існуванням двох національних спільнот, які можна окреслити як неосовєтська/неоколоніальна та українська/антиколоніальна, із кардинально відмінними культурними кодами, символами, історичними наративами і ціннісними орієнтаціями [21, с. 141]. Одна частина суспільства намагалась сформувати ціннісні засади життєдіяльності на ліберально-демократичній основі, інша – зберегти елементи радянської ціннісної системи [18, с. 254].

За відсутності цілеспрямованої державної політики формування проукраїнської етнополітики конфліктний потенціал дихотомії ідентичностей призвів до поляризації суспільства, послаблення та розмежування української політичної нації, жорсткої суспільно-політичної конфронтації, що найгостріше проявилось під час Помаранчевого майдану та Революції гідності, коли громадяни України розділились на два табори – за європейський шлях розвитку України або за економічний та ментальний союз із Росією.

Російсько-українська гібридна війна, що почалася у 2014 році і переросла у повномасштабні воєнні дії на території всієї України, є продовженням системної імперської стратегії на підкорення України та знищення її ідентичності. У надзвичайних обставинах повномасштабної війни українське суспільство продемонструвало мобілізацію, згуртованість, готовність чинити опір як на полі бою, так і на полях ментальної боротьби. Мешканці різних регіонів, мовних груп та електоральних орієнтацій об'єдналися перед спільною загрозою, що сприяло зміцненню відчуття єдності та солідаризації суспільства у боротьбі за майбутню незалежну Україну.

Реалії повномасштабної війни призвели до важливих суспільно-політичних змін – від трансформації «багатоідентичнісної» української нації до **конструювання консолідованої проукраїнської ідентичності**, яка охоплює переважну більшість населення України. За даними соціологічних досліджень щодо динаміки становлення громадянської ідентичності населення України, проведеними Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС), у 2023

році порівняно з 1992 роком українська громадянська ідентичність зроста майже у два рази – з 45,6% до 79,5% [24]. С. Дембіцький, аналізуючи багаторічне дослідження динаміки громадянської ідентичності населення України, відзначає, що повномасштабна агресія РФ проти України запустила чергові революційні зміни у ставленні населення України до національно-громадянської ідентичності, або розпочала етап громадянської мобілізації, за якої інші варіанти територіальної або політичної ідентичності отримали маргінальне або допоміжне місце [6].

Період після 24 лютого 2022 року можна охарактеризувати як **стан нової суспільно-політичної реальності України**, коли максимально зроста згуртованість українців навколо належності до єдиної української нації та боротьби за незалежність і демократичні цінності. На відміну від попередніх десятиліть процес консолідації навколо національної ідеї та формування єдиної політичної нації на початку повномасштабної війни відбувався незалежно від регіональних, лінгво-етнічних, релігійних аспектів та політичних уподобань громадян України [6]. За даними соціологічного дослідження, проведеного методом face to face в серпні 2023 р. Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з Центром Разумкова [7], 88,5% опитаних респондентів пишуться тим, що вони є громадянами України (від 95% на Заході країни до 75,6% – на Сході). Цей показник є найвищим за останні 20 років незалежності України. Станом на кінець 2023 року, за даними соціологічного опитування, 69% громадян України вважають, що українці долають внутрішні суперечності і йдуть шляхом

до згуртованої політичної нації [26].

Важливим аспектом стало послаблення інших видів національно-громадянської ідентичності – регіональної, місцевої, масове відмежування та відторгнення від проросійської та пострадянської ідентичності, відмова від вживання російської мови і російськомовних культурних продуктів у публічній сфері. Натомість спостерігається інтенсифікація євроінтеграційних процесів, зростає кількість населення, що відчуває себе частиною європейської спільноти та культури, прагне до інтеграції з Європейським Союзом [20]. Це символізує повернення України до європейської цивілізації та повноправне членство в ній.

Цей період також характеризується консолідацією нації навколо символічних соціокультурних цінностей – спільної історії, державності, релігії, української мови та культури. Посилюється масовий перехід вірян до помісної Православної церкви України. Переоцінка та обмеження інформаційного впливу країни-агресорки, наративів російської культури, мови позитивно відобразились на підвищенні зацікавленості історією та мистецько-культурною спадщиною України серед українців, а також вбудовуванні її надбань у світовий контекст. Відбувається етап певного відродження української культури, повернення до вшанування звичаїв і традицій, зростання престижності та вживання української мови, літератури. Завдяки ефективній інформаційно-просвітницькій роботі, українізації медійного простору, розвитку книговидавництва спостерігається зріст зацікавленості історією України, критичне переосмислення історичної пам'яті, імперського

та радянського спадку, зміна ставлення до окремих історичних постатей і подій, позбавлення колоніального комплексу меншовартості, усвідомлення належності до української нації.

Інститутом стратегічних досліджень охарактеризовані основні тенденції у сфері колективної ідентичності (колективних ідентичностей), що спостерігаються в українському суспільстві на початку 2024 р:

- збільшення кількості населення України, яке відносить себе до українського етносу, поділяє самобутність українських традицій, мови, культури;

- зростання частки громадян, які поділяють цінності української громадянської ідентичності;

- помітне зниження рівня локальної та регіональної ідентичності населення України;

- зростання кількості населення, що відчуває себе частиною європейської спільноти та культури [1, с. 61].

Дослідники констатують, що різноманітність етнічної, культурної, конфесійної, регіональної композиції українського суспільства може становити фактор стабільності тільки за умови повноцінної взаємодії між громадянами, коли різні сегменти утворюватимуть єдину громадянську та національну спільноту, тобто політичну націю. Одним із інструментів нівелювання можливої соціальної напруги щодо подолання різних ціннісних орієнтацій населення регіонів та соціальних груп стане формування європейської ідентичності на основі універсальних цінностей [1].

Відповідно до прийнятого у 2023 році Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та

громадянської ідентичності» метою державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності є досягнення єдності в українському суспільстві шляхом подолання суперечностей соціокультурного, мовного, регіонального характеру на основі європейського та євроатлантичного курсу, забезпечення дотримання конституційних гарантій прав і свобод людини і громадянина [8].

Фактор повномасштабної російсько-української війни став важливим етапом конструювання стійкої загальнонаціональної української ідентичності та формування сталої політичної нації як всередині України, так і за її межами – в міжнародній спільноті українці перестали сприйматися як громадяни країни колишнього СРСР та ідентифікуватися як спільна нація нарівні з росіянами. На відміну від попередніх етапів повномасштабна війна змінила орієнтири самоідентифікації громадян – люди ідентифікують себе українцями незалежно від етнічного походження, регіональних відмінностей, мовних уподобань. Тобто всі ці маркери, які зазвичай ставали чинниками розмежування української політичної нації, на сучасному етапі конструювання консолідованої української ідентичності не відіграють вирішальної ролі. Перед загрозою навали рашизму українська нація згуртовується навколо спільних цінностей, історії, державності, мови, культури, та спільної мети – перемоги України.

Висновки. В умовах війни і посягання на національну безпеку значних трансформацій зазнала колективна ідентичність громадян України, що призвело до змін масової цивілізаційної зорієнтованості в Україні, зростання

громадянської національної свідомості, формування проукраїнської політичної нації.

На відміну від попередніх десятиліть, коли РФ намагалась зберегти контроль над Україною як частиною сфери свого впливу, етнічні, регіональні, мовні розбіжності політизувались та викликали конфліктний потенціал у суспільстві, на сучасному етапі соціологічними дослідженнями фіксується послаблення інших видів національно-громадянської ідентичності – регіональної, місцевої, масове відмежування та відторгнення від проросійської та пострадянської ідентичності. Актуальні трансформації української ідентичності супроводжуються суттєвими змінами у соціокультурній сфері – освітній, культурній, мовній, у переоцінці колоніального минулого України та її історичної пам'яті. Процес консолідації навколо національної ідеї та формування єдиної політичної нації відбувається незалежно від регіональних, лінгво-етнічних, релігійних аспектів та політичних вподобань громадян України.

Вибір української ідентичності в умовах російсько-української війни – це не просто самоідентифікація з українською нацією, це вибір відповідного цивілізаційного світогляду, ідеологічними засадами якого є національна та громадянська ідентичність, пошана до української мови, культури, культурної спадщини. На противагу авторитарній та імперській ідеології рашизму український світ ґрунтується на принципах свободи і демократії, прагне до інтеграції з Європейським Союзом, до відтворення історичної справедливості, коли Україна повернеться в європейську родину як повноправний член ЄС.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналіз основних тенденцій у сфері колективних ідентичностей українського суспільства: виклики національній безпеці: аналіт. доп. / Потапенко В., Тищенко Ю., Каплан Ю., Степико М., Валевський О. та ін.; за ред. В. Потапенка, Ю. Каплан. Київ, 2024. 68 с. URL: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.13>
2. Бевз, Т. Особливості формування громадянської ідентичності в сучасній Україні. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2014. Вип. 3. С. 236–246.
3. Бекешкіна, І. 25 років незалежної України: шлях єднання чи роз'єднання? *Українське суспільство: моніторинг соціальних змін*. Збірник наукових праць, заснований Інститутом соціології НАН України. 2016. Випуск 3 (17). С. 24–35.
4. Бойко, С. Формування національної ідентичності української молоді в умовах російсько-української війни. *Українознавчий альманах*. 2022. Т. 30. С. 17–22. URL: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2022.30.2>
5. Верменич, Я. *Конструювання української ідентичності: національні й регіональні проекти другої половини XIX – початку XX ст.* Київ, 2016. 356 с.
6. Дембіцький, С. Показники національно-громадянської української ідентичності. 16.08.2022. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1131&page=1> (дата звернення: 10.09.2024).
7. День Незалежності України: шлях до перемоги, ідентичність та цінність держави на тлі війни. URL: <https://dif.org.ua/article/den-nezalezhnosti-ukraini-shlyakh-do-peremogi-identichnist-ta-tsinnist-derzhavina-tli-viyni> (дата звернення: 15.09.2024).
8. Закон України від 13.12.2022 № 2834- IX «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> (дата звернення: 27.09.2024).

9. *Ідентичність часів війни: трансформації та практики визнання* (В. Бурлачук, Н. Костенко, М. Наумова та ін.) / за ред. Н. Костенко. Київ, 2023. 232 с.
10. Кононенко, П. *Національна ідея, нація, націоналізм*: монографія. Київ, 2005. 358 с.
11. Коцур, В. Українська ідентичність в умовах «гібридної» війни Російської Федерації проти України. *Society. Document. Communication*. 2021. С. 83–105. URL: <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2021-13-83-105>
12. Крисаченко, В. Національні цінності України: сутність, розмаїття, консолідаційний потенціал. *Українознавство*. 2022. № 1 (82). С. 28–50. URL: [https://doi.org/10.30840/2413-7065.1\(82\).2022.253205](https://doi.org/10.30840/2413-7065.1(82).2022.253205)
13. Крисаченко, В. Українська ідентичність: онтологічні підстави та сутнісні риси. *Вісник Науково-дослідного інституту українознавства*. 2023. № 1. С. 6–21. URL: <https://visnyk.ndiu.org.ua/article/download/291947/291256>. (дата звернення: 16.09.2024).
14. Крисаченко, В. Утвердження демократії в модерній Україні: євроінтеграційний дискурс. *Українознавство*. 2023. № 1(86). С. 49–66. URL: [https://doi.org/10.30840/2413-7065.1\(86\).2023.275317](https://doi.org/10.30840/2413-7065.1(86).2023.275317)
15. Нагорна, Л. *Національна ідентичність в Україні*. Київ, 2002. 271 с.
16. Нагорна, Л. Поняття «національна ідентичність» і «національна ідея» в українському термінологічному просторі. *Політичний менеджмент*. 2003. № 2. С. 14–30.
17. Степико, М. *Українська ідентичність: феномен і засади формування*: монографія. Київ, 2011. 336 с.
18. Степико, М. Сучасні виклики українській національній ідентичності. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2019. № 3–4 (99–100). С. 253–265.
19. Петровська, І. Трирівнева структура громадянської ідентичності особистості. *Scientific Studios on Social and Political Psychology*. 2020. № 46(49) С. 131–138.
20. Резнік, О. Євроінтеграційні прагнення українців: від амбівалентності до увиразнення. URL: <https://dif.org.ua/article/evrointegratsiyini-pragnennya-ukraintsiv-vid-ambivalentnosti-do-uviraznennya> (дата звернення: 30.08.2024).
21. Рябчук, М. *Долання амбівалентності. Дихотомія української національної ідентичності: історичні причини та політичні наслідки*. Київ, 2019. 252 с.
22. Сміт, Е. *Національна ідентичність*. Київ, 1994. 224 с.
23. *Соціологічні виміри громадянського суспільства в Україні* / за наук. ред. О. Резніка. Київ, 2019. 288 с.
24. Соціологічний моніторинг «Українське суспільство» після 16 місяців війни. URL: <http://surl.li/stydrb> (дата звернення: 22.09.2024).
25. *Українське суспільство в умовах війни. Рік 2023*: колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. чл.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ, 2023. 343 с.
26. Українці йдуть до згуртованої політичної нації чи розколу. 22.01.2024. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1361&page=11> (дата звернення: 23.09.2024).
27. Хазратова, Н. Громадянська ідентичність у структурі особистісних ідентичностей. *Проблеми політичної психології*. 2015. Вип. 2. С. 112–125.
28. Яблунівський А. Українська національна ідентичність: особливості дослідження у вітчизняній науці. *Epistemological studies in philosophy, social and political sciences*. 2023. Vol. 6. Iss. 2. С. 100–109.

REFERENCES:

1. Potapenko, V., Tyshchenko, Yu., Kaplan, Yu., et al. (2024). *Analysis of the Main Trends in the Field of Collective Identities of Ukrainian Society: Challenges to National Security: An Analytical Report*. 68 p. [online] Available at: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.13>. [in Ukr.]

2. Bevz, T. (2024). Peculiarities of the Formation of Civic Identity in Modern Ukraine. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy* (Scientific Notes of Kurasa Institute of Political and Ethnic Studies of the NAS of Ukraine), Issue 3, pp. 236–246. [in Ukr.]
3. Bekeshkina, I. (2016). 25 Years of Independent Ukraine: the Path of Unity or Disunity? *Ukrainske suspilstvo: monitorynh sotsialnykh zmin* (Ukrainian Society: Monitoring Social Changes). A Collection of Scientific Works Founded by the institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine. Issue 3 (17), pp. 24–35. [in Ukr.]
4. Boiko, S. (2022). The Formation of the National Identity of Ukrainian Youth in the Conditions of the Russian-Ukrainian War. *Ukrainoznavchyi almanakh* (Ukrainian Studies Almanac). Vol. 30, pp. 17–22. [online] Available at: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2022.30.2> [in Ukr.]
5. Vermenych, Ya. (2016). *Construction of Ukrainian Identity: National and Regional Projects of the Second Half of the 19th and Early 20th Centuries*. Kyiv: Institute of History of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine, 356 p. [in Ukr.]
6. Dembitskyi, S. (2022) *Indicators of National-Civic Ukrainian Identity*. (16 Aug). [online] Available at: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1131&page=1> [Accessed 10 Sep. 2024]. [in Ukr.]
7. *Independence Day of Ukraine: the Path to Victory, the Identity and Value of the State against the Background of War*. [online] Available at: <https://dif.org.ua/article/denezalezhnosti-ukraini-shlyakh-do-peremogi-identichnist-ta-tsinnist-derzhavi-na-tli-viyni> [Accessed 15 Sep. 2024]. [in Ukr.]
8. *Law of Ukraine as of 13.12.2022 No. 2834-IX "On the Basic Principles of State Policy in the Sphere of Establishing Ukrainian National and Civic Identity"*. (2023). [online] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> [Accessed 27 Sept. 2024]. [in Ukr.]
9. Burlachuk, V., Kostenko, N., Naumova, M., et al. (2023). *Identity during the War: Transformations and Practices of Recognition*. Kyiv, 232 p. [in Ukr.]
10. Kononenko, P. (2005). *National Idea, Nation, Nationalism: Monograph*. Kyiv, 358 p. [in Ukr.]
11. Kotsur, V. (2021). Ukrainian Identity in the Conditions of the "Hybrid" War of the Russian Federation against Ukraine. *Society. Document. Communication*, pp. 83–105. [online] Available at: <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2021-13-83-105> [in Ukr.]
12. Krysachenko, V. (2022) National Values of Ukraine: Essence, Diversity, Consolidation Potential. *Ukrainoznavstvo* (Ukrainian Studies), No. 1 (82), pp. 28–50. [online] Available at: [https://doi.org/10.30840/2413-7065.1\(82\).2022.253205](https://doi.org/10.30840/2413-7065.1(82).2022.253205) [in Ukr.]
13. Krysachenko, V. (2023). Ukrainian Identity: Ontological Foundations and Essential Features. *Visnyk Naukovo-doslidnoho instytutu ukrainoznavstva* (Bulletin of the Scientific Research Institute of Ukrainian Studies), No. 1, pp. 6–21 [online] Available at: <https://visnyk.ndiu.org.ua/article/download/291947/291256>. [Accessed 16 Sep. 2024]. [in Ukr.]
14. Krysachenko, V. (2023). Establishing Democracy in Modern Ukraine: European Integration Discourse. *Ukrainoznavstvo* (Ukrainian Studies), No. 1(86), pp. 49–66. [online] Available at: [https://doi.org/10.30840/2413-7065.1\(86\).2023.275317](https://doi.org/10.30840/2413-7065.1(86).2023.275317) [in Ukr.]
15. Nahorna, L. (2002). *National Identity in Ukraine*. Kyiv, 271 p. [in Ukr.]
16. Nahorna, L. (2023). Concepts of "National Identity" and "National Idea" in the Ukrainian Terminological Space. *Politychnyi menedzhment* (Political Management), No. 2, pp. 14–30. [in Ukr.]
17. Stepiko, M. (2011). *Ukrainian Identity: Phenomenon and Principles of Formation: Monograph*. Kyiv, 336 p. [in Ukr.]
18. Stepiko, M. (2019). Modern Challenges to Ukrainian National Identity.

- Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy* (Scientific Notes of Kurasa Institute of Political and Ethnic Studies of the NAS of Ukraine), No. 3–4 (99–100), pp. 253–265. [in Ukr.]
19. Petrovska, I. (2020). Three-Level Structure of a Person's Civic Identity. *Scientific Studios on Social and Political Psychology*, No. 46(49), pp. 131–138. [in Ukr.]
20. Reznik, O. *European Integration Aspirations of Ukrainians: from Ambivalence to Expression*. [online] Available at: <https://dif.org.ua/article/evrointegratsiyni-pragnennya-ukraintsiv-vid-ambivalentnosti-do-uviraznennya> [Accessed 30 Aug. 2024]. [in Ukr.]
21. Riabchuk, M. (2019). *Overcoming Ambivalence. Dichotomy of Ukrainian National Identity - Historical Causes and Political Consequences*. Kyiv, 252 p. [in Ukr.]
22. Smith, E. (1994). *National Identity*. Kyiv, 224 p. [in Ukr.]
23. Reznik, O., ed. (2019). *Sociological Dimensions of Civil Society in Ukraine*. Kyiv, 288 p. [in Ukr.]
24. Sociological Monitoring "Ukrainian Society" after 16 Months of War. [online] Available at: <http://surl.li/stydrb> [Accessed 22 Sep. 2024]. [in Ukr.]
25. Dembitskyi, S., Zlobina, O., Kostenko, N., et al. (2023). *Ukrainian Society in War Conditions. Year 2023: Collective monograph*. Kyiv, 343 p. [in Ukr.]
26. *Ukrainians are Moving Towards a United Political Nation or a Split*. (22 Jan. 2024). [online] Available at: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1361&page=11> [Accessed 23 Sep. 2024]. [in Ukr.]
27. Khazratova, N. (2015). Civic Identity in the Structure of Personal Identities. *Problemy politychnoi psykholohii* (Problems of Political Psychology), Issue 2, pp. 112–125. [in Ukr.]
28. Yablunovskyi, A. (2023). Ukrainian National Identity: Peculiarities of Research in National Science. *Epistemological studies in philosophy, social and political sciences*, Vol. 6, Iss. 2, pp. 100–109. [in Ukr.]

Summary

TRANSFORMATION OF UKRAINIAN IDENTITY AS A FACTOR OF THE FORMATION OF A NEW POLITICAL NATION

Hanna BOHDANOVYCH

orcid.org/0009-0007-4416-687X

leading specialist of RIUS

of Taras Shevchenko National University of Kyiv

email: bogdanovychanna@gmail.com

The relevance of the research. The first decades of Ukraine's independence were characterized by the problem of a vague national identity, a dichotomy of national-citizen identity (pro-Ukrainian (pro-European) and pro-Russian (pro-Soviet)) with fundamentally different cultural codes, symbols, historical narratives, and value orientations. The military aggression of the Russian Federation against Ukraine, starting in 2014, became a catalyst for significant qualitative changes in Ukrainian society, in particular in matters of national self-identification. The study of the peculiarities of the transformation of the national-civic identity of Ukrainian society in the conditions of a full-scale war acquires special relevance in view of the need to understand the processes of consolidation and strengthening of national consciousness in the conditions of external aggression, as well as to identify new

dimensions of the formation of a political nation under the influence of modern challenges.

The **purpose** of the article is to analyze the transformation of collective identities of Ukrainians, priorities, and values prevailing in Ukrainian society in the realities of a full-scale war and are factors in the formation of a consolidated political nation.

Conclusions. The realities of the Russian-Ukrainian war led to important social and political changes, from the transformation of the "multi-identity" Ukrainian nation to the construction of a consolidated pro-Ukrainian collective identity. The war factor became an important stage in the construction of a stable national Ukrainian identity and the formation of a stable political nation. Unlike the previous stages, the full-scale war changed the orientations of citizens' self-identification - people identify themselves as Ukrainians regardless of ethnic origin, regional differences, and language preferences. An important aspect was the weakening of other types of national-civic identity: regional, local, mass separation and rejection from pro-Russian and post-Soviet identity. Faced with the threat of an onslaught of rashism, the Ukrainian nation is welding around common values, history, statehood, language, culture, and a common goal - the victory of Ukraine.

Keywords: Ukraine, Ukrainian national identity, Ukrainian political nation, transformation, Russian-Ukrainian war.